

УДК 37:94(477)

РОМАНЬКО Ірина Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Льотна академія Національного авіаційного університету

РОЛЬ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» В УКРАЇНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВИБОРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

У статті розкрито роль товариства «Просвіта» у становленні та розвитку освітніх закладів України в період національно-демократичної революції. Проаналізовано основні форми діяльності «Просвіти»: створення народних шкіл, мережі позашкільної освіти, облаштування курсів для неписьменних, читання лекцій, поширення книг та журналів українською мовою тощо. Визначено спільні та особливі риси участі «Просвіти» у формуванні системи національно спрямованої початкової, середньої та вищої освіти. Вивчено стан наукової розробки та джерельне забезпечення досліджуваної проблеми, зроблено спробу подати огляд сучасних публікацій, дотичних до теми.

Ключові слова: просвітницький рух, товариство «Просвіта», українізація, національна система освіти, національно-демократична революція.

Постановка проблеми. Сьогодні національна система освіти перебуває на етапі глибинного реформування, мета якого кардинально змінити шляхи і напрями розвитку закладів освіти, створити умови для творчої праці, а найголовніше – підняти рівень знань та освіти молоді, ґрунтовніше підготувати її до життя, до адаптації у мінливому оточуючому середовищі. Для цього потрібен не лише арсенал знань, але й здатність до самоосвіти та перекваліфікації. Над пошуками оптимальних шляхів, методів, принципів реформи системи освіти активно працює теоретична думка науковців і практична діяльність педагогів.

Важливе значення в організації сучасної середньої та вищої освіти має врахування історичного досвіду, помилок, втрат та досягнень, з якими стикалось шкільництво в процесі свого розвитку. Особливо значущим для сьогодення є період визвольних змагань 1917–1921 рр. Тоді, як і тепер, відновлення української державності вимагало кардинальних змін в усіх сферах суспільно-політичного життя, в тому числі і в галузі освіти. Саме у той час була вироблена якісно нова модель розвитку національної школи, проведена адміністративна реформа в галузі освіти, розпочалось подолання неписьменності, йшло формування педагогічного корпусу – нової когорти викладачів, здатних у відповідності до вимог часу вирішувати нові навчально-педагогічні та виховні завдання.

Українська революція 1917–1921 рр. супроводжувалася українізацією освітньої сфери, культурного і політичного життя. Питання українізації, що розглядається як дерусифікація, надзвичайно гостро стоїть і в наші дні. Українізація такого змісту має подолати наслідки тривалої русифікаторської політики, яка здійснювалася системно і послідовно в часи, коли український народ не мав реальної державності.

Очевидно, що найпомітнішим показником і чи не найдієвішим чинником процесу був перехід до вживання української мови в усіх галузях державного і суспільного життя. Але українізація не вичерпується лише переходом до вжитку мови. Найперше, з чого починається реформування освіти – створення національної вищої школи, дитячої освіти, вироблення методик, забезпечення підручниками тощо.

Проведення українізації було особливою сферою діяльності товариства «Просвіта», яке шанобливо називають матір'ю українських громадських організацій. 8 грудня 2018 р. йому виповниться 150 років.

«Просвіті» завдячуємо протидією агресивному москвофільству, боротьбою за українську мову, піднесенням національної свідомості, відновленням Української держави в 1917 і 1991 роках.

Потрібно визнати, що низка проблем, які нині постають перед суспільством, подібні до тих, із якими стикались українці ще сторіччя тому: утвердження духовності, становлення національної свідомості й громадянського суспільства, розширення сфери використання української мови та закорінення її вживання у всіх сферах. Товариство «Просвіта» було піонером у вирішенні більшості цих питань і мало значні здобутки. Воно набуло досвіду, який необхідно переосмислити й використати на сучасному етапі. Саме це робить аналіз діяльності української масової національно-культурницької громадської організації «Просвіта» особливо актуальною справою.

Потреби відродження духовного життя у країні зумовлюють активні пошуки вченими ефективних шляхів побудови школи нового типу, орієнтованої на підготовку не тільки компетентної особистості майбутнього фахівця, а й людини високої культури, спроможної організовувати власну життєдіяльність у гармонії з природою та суспільством. Зміни, що відбуваються в усіх сферах життя сучасного суспільства, орієнтація держави на демократичні принципи, які передбачають забезпечення свободи людини у різних галузях її життєдіяльності, гуманістична спрямованість сучасної української освіти – усе це спонукає до пошуку нових парадигм розвитку педагогічної науки і практики, розробки адекватних викликам часу освітніх технологій.

Розвиток громадської активності, доступ нації через об'єднання та організації громадян до участі у державних та суспільних справах, представництво інтересів народу, залучення його до суспільно-політичної діяльності, створення мережі товариств сприятиме перетворенню суспільства у громадянське.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення різних аспектів діяльності українського товариства «Просвіта» означеного періоду було предметом численних досліджень в царині історії України та історії педагогіки. На особливу увагу заслуговують праці А. Боровика [1], О. Завальнюка [2], О. Зубалія [3], І. Зуляка [4], О. Малюти [5], В. Олійника [6], М. Чабана [7].

Мета статті полягає у дослідженні внеску товариства «Просвіта» у становлення національної системи освіти України. На основі аналізу опрацьованих джерел, з позиції сучасної методології здійснена спроба вивчити найважливіші напрямки та зміст практичної діяльності культурно-освітніх товариств «Просвіта» на українських землях з відродження національної освіти в 1917–1921 рр.; дослідити участь товариства у піднесенні національної свідомості, підготовці кадрів освітнього спрямування та реалізації накопичених резервів в будівництві національної освіти; висвітлити процес вшанування постаті Т. Шевченка просвітніми товариствами в навчальних закладах у часи Центральної Ради; в добу Гетьманату та Директорії УНР. Опрацьовані матеріали стосуються Наддніпрянської України, регіону, на який поширювалася влада українських національних урядів періоду 1917–1921 рр.

Досвід роботи товариств «Просвіта» актуалізується в сучасних умовах, коли потрібно посилити національну культурно-просвітницьку місію громадських організацій у східних областях України, де розпалюються антиукраїнські, антидержавні настрої серед населення краю.

Виклад основного матеріалу. В період 1917–1921 рр. на чільне місце постали національні цінності, які вперше в історії збігалися з державною політикою: мова, література, народна культура, ставлення до праці, зросла національна свідомість українців. Духовні, морально-етичні якості та культурно-освітні цінності інтелігенції, яка складала «дух і душу» товариств «Просвіта», свідчать про велику місію цих громадських організацій на теренах України, які заклали підвалини сучасної української державності.

«Просвітянська» ідея національного відродження знайшла своє практичне втілення у створеній національній школі, яка прагнула задовольнити потреби і запити свідомих верств українського народу. Творці нової школи поєднували національні та загальнолюдські

цінності з цінністю дитини як неповторної особистості. Українські «просвітяни» у своїх проєктах, планах, працях відстоювали демократизм виховання, рідну мову, любов до свого краю, розвиток ініціативності, творчості.

У 1917 році в Україні розпочалася українізація шкіл. «Просвіта» одним із своїх завдань ставила відкриття освітніх закладів і навчання в них саме українською, рідною для учнів мовою. Найпоширенішою формою діяльності товариств «Просвіта» була пропагандистська робота шляхом проведення мітингів, зборів, лекцій, бесід, диспутів, читань, а також організація діяльності книгозбірень, хат-читалень (які забезпечували широкий доступ населення до літератури, і в першу чергу, україномовної), курсів українознавства, вечірніх курсів та шкіл для дорослих, забезпечення освітою неписьменних та малограмотних тощо.

У вересні 1917 р. всі наддніпрянські «Просвіти» об'єдналися на Всеукраїнському з'їзді у спілку «Просвіт». Це було особливістю відроджених та новоутворених товариств. Про авторитет культурно-просвітніх товариств свідчило їх кількісне зростання, просвітянський рух був близьким і зрозумілим народові, знаходив серед нього велику підтримку. Навіть в губерніях Лівобережної України, що зазнали найбільшого впливу русифікації нарівні з південними регіонами, просвітянський рух набув значного поширення та розвитку.

Товариства «Просвіта» були одними з перших громадських організацій, діяльність яких сприяла пробудженню та піднесенню національної свідомості українського народу. Як свідчать проаналізовані художні, публіцистичні та педагогічні твори українських «просвітян», їх об'єднувала спільна мета – створити національну за змістом та формою школу, в якій би реалізовувалася мета формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості, якій притаманні національні цінності (патріотизм, волелюбність, знання рідної мови, цінування історичного минулого, працьовитість) та загальнолюдські (доброта, гуманність, співчуття до ближнього).

«Просвітяни», виборюючи право на існування українських національних закладів освіти, займалися складанням проєктів української школи, укладанням підручників, які були написані живою рідною мовою, використовуючи як навчальний матеріал окремі жанри усної народної творчості.

Мережа товариств «Просвіта» зуміла сформувати свідому генерацію, яка взяла активну участь в державотворенні та склала основну частину кадрів владних структур. Діячі «Просвіти» стали засновниками Центральної Ради. Всі генеральні секретарі, міністри освіти та державні секретарі освітніх справ у період 1917–1921 рр. (за виключенням П. Христюка та А. Артимовича) були членами «Просвіти».

У період Української революції склалися сприятливі умови для поширення мережі товариств у східноукраїнських землях. Організації розбудовували освітню мережу на національних принципах, розгортали видавничу справу, а УНР підтримувала товариства фінансово. Така лінія політики продовжувалась і за Української Держави часів П. Скоропадського. Тоді існувало 952 зареєстровані організації, незареєстрованих, певно, було набагато більше. Підтримувалось відкриття навчальних закладів з викладанням українською мовою, влаштовувались курси українознавства, вводилось українське діловодство тощо.

Видавнича справа друкування й розповсюдження книг, газет, журналів, іншої продукції завжди була в центрі уваги просвітян. Діяльність «Просвіти» з випуску україномовних шкільних підручників сприяла тому, що її члени змогли бути авторами цих підручників. Діячі «Просвіти» першими почали розробляти українську наукову термінологію.

У революційний період українським національно-визвольним рухом активно пропагувалася постать Тараса Шевченка як пророка, його заповіді сприймалися як своєрідна програма національно-політичних перетворень. Творчість Т.Г. Шевченка була вагомим складовою діяльності товариства «Просвіта» щодо формування національної ідентичності, боротьби за свободу та державність України.

В добу Української Центральної Ради ім'я Т. Шевченка, як уособлення українського патріотизму, було невід'ємно пов'язане з важким процесом українізації навчальних закладів. Частина із них носила ім'я Т. Шевченка. Чимало навчальних закладів започаткували нову

традицію національної школи – вшанування його пам'яті. Дні Кобзаря перетворювалися на національне свято, яке мало для дітей та їх батьків, педагогів, громадськості велике виховне значення, привертало увагу до потреб української школи і культури. Просвітянські товариства були ініціаторами маніфестацій, концертів, вистав, пов'язаних з творчістю Т. Шевченка. Для шкільної обдарованої молоді запроваджувалися Шевченківські стипендії.

Товариства «Просвіта» здебільшого носили ім'я Т. Шевченка. Відкриття нових «Просвіт» перетворювалися на своєрідні шевченківські свята, де виконувалися пісні та вірші поета, ставилися вистави, читалися реферати та доповіді відомих людей про життя та творчість Кобзаря. Члени «Просвіти» досить часто були ініціаторами збору коштів на пам'ятник та впорядкування могили Кобзаря.

У добу Української Держави П. Скоропадського «Просвіта» активно пропагувала ідеї Т. Шевченка. Гетьманат апелював до історичної пам'яті народу, до позитивних стереотипів української ментальності. Прийшовши до влади, гетьман не ліквідував напрацювання Центральної Ради у різних сферах культурно-освітньої діяльності, прикладом чого може бути його політика в галузі освіти. Через національно свідомих вчителів, які шанували Кобзаря, мала пришвидшитися українізація навчальних закладів. 19 травня 1918 р. «Просвіта» відкрила першу в Україні трудову вищу початкову школу імені Т. Шевченка у с. Звонкове Київського повіту. Увесь восьмирічний курс навчання планувався на принципі поєднання освіти з практичною діяльністю школярів.

2 жовтня 1918 р. делегація Київської «Просвіти» імені Т. Шевченка зустрілася з П. Скоропадським. Керівники товариства подали Гетьманові меморандум із захисту української мови, як єдиної державної в Україні. Ознайомившись із документом, Гетьман підтримав його, після чого звернувся до ради «Просвіти» з проханням підготувати відповідний законопроект. За правління П. Скоропадського були створені державні університети у Києві та Кам'янці-Подільському.

В країні була гостра нестача української книжкової продукції, особливо шкільної. Розв'язати цю проблему взялися товариство «Просвіта», частина педагогічної громадськості, меценати тощо. Творчість Т. Шевченка використовувалася в навчальній літературі.

У період Директорії не припиняло діяльності товариство «Просвіта» імені Т. Шевченка. Міністерство освіти намагалося матеріально підтримати місцеві самоврядування та культурно-освітні організації. З відновленням УНР важливою політичною, особливо ідеологічною подією стало прийняття *закону про національну мову* (1 січня 1919 р.). Державною мовою в Україні проголошувалася українська, вона була обов'язковою для вжитку в армії, на флоті та в усіх урядових і загальних громадських публічно-правових установах, зокрема й у навчальних закладах.

Як свідчать джерела та матеріали періодичної преси, у цьому ж році планувалося на державному рівні на території, підконтрольній УНР, відзначити Шевченківські роковини. Так, у Кам'янці-Подільському, куди після захоплення більшовиками Києва почали з'їжджатися культурно-освітні діячі, був створений організаційний комітет із влаштування шевченківського свята, відбулось зібрання «Просвіти».

12 квітня 1919 р. Директорія затвердила *закон про безкоштовне та обов'язкове навчання всіх дітей шкільного віку громадян України*. Виконання цього закону покладалося на культурно-освітні організації та окремих відомих діячів, до яких звернулася Директорія із закликом взяти участь у цій справі.

Відкривалися навчальні заклади у найвіддаленіших населених пунктах країни, відтак сільські діти могли отримати освіту. Планувалося забезпечити нові навчальні заклади учителями, на яких покладалася особлива місія – виховувати свідомих українців. Задля цього Директорія УНР розпорядилася найближчим часом розпочати будівництво шкільних споруд, забезпечити їх книжковою продукцією та фінансовою підтримкою тощо. Просвіт'яни повсякчас пропагували Шевченківське слово. У період Директорії УНР з ініціативи товариства «Просвіта» могилу Т. Шевченка визнали національною власністю.

В часи національної революції спостерігалися досить різні підходи до розвитку освіти в Україні. Перший підхід був розроблений українськими громадськими й політичними діячами, педагогами, які вважали, що в Україні має врешті постати національна система освіти. Школа ставала основою національно-державного відродження, перетворившись на епіцентр гострого політичного протистояння. Складність формування модерної моделі освіти полягала в тому, що нова національна школа утверджувалась у запеклій боротьбі з різними типами шкіл: зі школою старою та радянською.

Опинившись на перехресті різних, часом, протилежних не лише педагогічних, а й суспільно-політичних доктрин, демократична «просвітянська» інтелігенція мала вирішити чи не найскладніше завдання – які засадні принципи покласти в основу розвитку просвіти. Якщо з боку українських урядів простежувались наступність і спадкоємність шкільної політики, а результатом чотирирічних пошуків стало вироблення якісно нової моделі будівництва освіти, що спиралась на кращі національні та світові традиції, то радянська модель, використавши та спотворивши головну ідею про єдину трудову школу, зробила її знаряддям ідеологізації суспільства. Стара дореволюційна система освіти, що продовжувала існувати найперше через управлінсько-педагогічний корпус, чинила шалений опір українізації, (яка проводилась українськими урядами за підтримки «Просвіти»), намагаючись утвердити в школі, як і більшовицька влада, російську мову навчання, а з нею курс на гальмування розвитку української культури.

Упродовж 1917–1921 рр. на теренах України постійно змінювались форми державної влади, що різнилися методами і принципами керівництва в галузі шкільного будівництва. Українські уряди, більшовики, денікінці мали свої погляди на модель освіти та процес українізації. Епіцентрами гострої боротьби за утвердження єдиної національно-державної школи ставали зрусіфіковані міста України.

Період української національної державності та визвольних змагань у 1920 році пішов на згасання. У Галичині порядкували польські війська, у Наддніпрянщині – чужа народу радянська дійсність. З утвердженням радянської влади почався відвертий наступ на товариства «Просвіти». Так, Народний комісар з освітніх питань Г. Гринько наказав вжити заходів щодо реорганізації «Просвіти» відповідно до більшовицького статуту та прийняття організацій на державне утримання. Осередки, які не піддаватимуться впливу відділів Наросвіти наказувалось рішуче ліквідувати. У кожній «Просвіті» мали бути особи з тривким пролетарським світоглядом.

1921 року радянська влада пішла у форсований наступ. «Просвіта» перебувала з нею у відкритому конфлікті. Культурно-освітня праця, якою займалась організація, за радянських часів почала вживатись у формулюванні «політосвітробота». За червоним статутом товариство «Просвіта» мало розповсюджувати так звану соціалістичну за змістом культуру, всіма засобами боротися проти старого способу життя, допомагаючи проведенню радянського будівництва. Українофільство стає несумісним з новим способом життя. «Просвіта» фактично була ліквідована.

Бурхливі процеси відродження і розвитку національної культури, що розпочалися за часів Української революції, трагічно закінчилися. Активні діячі товариства «Просвіта» зазнали переслідувань та репресій в умовах тоталітарного режиму. Репресії проти української інтелігенції збіднювали інтелектуальний та духовний потенціал нації, завдаючи значного удару вітчизняній освіті. Централізація й уніфікація всіх сторін життя суспільства супроводжувалися русифікацією культурних процесів в Україні. Знищення товариства «Просвіта» стало руйнацією однієї з духовних засад українства. Подальша історична доля показує, як це згубно відзначилося на процесах збереження національної самобутності, мови, традицій та менталітету українського народу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Детальний аналіз джерельної бази та праць сучасних науковців дав можливість прийти до таких висновків:

1) просвітянський рух – це процес гуртування та діяльності громад з метою масового поширення серед українського населення освітніх цінностей і пробудження національної

свідомості;

2) період національно-демократичної революції в Україні був найбільш сприятливим для діяльності «Просвіти». Товариство вперше було визнано і знайшло підтримку офіційної влади;

3) «Просвіта», як учасник українського націотворення, виконувала у його перебігу роль одного із центрів консолідації народу, пробуджувала в українців національну свідомість, ставила в основу діяльності національну ідею, яку було піднесено до рівня ідеології;

4) у період українського державотворення діяльність «Просвіти» носила конструктивний характер. Інфраструктура, створена організаціями, стала складовою держави, яка на початку не мала навіть свого національного шкільництва. У свою чергу, органи влади УЦР, Української Держави, Директорії УНР надавали відповідну підтримку товариствам;

5) тільки через систему національного виховання можна забезпечити формування людини-громадянина з високою національною гідністю, національним характером, менталітетом;

6) «Просвіта» подвижницькою працею її діячів, прислужилася українському народові у часи національно-демократичної революції, слугує і сьогодні в обороні мови, збереженні національних традицій, культури, сприяє формуванню української національної ідеї, зближенню народів і входженню України в коло демократичних європейських держав.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективним може бути більш детальне вивчення діяльності українського товариства «Просвіта» у позашкільній освіті, внеску просвітян у процес організації освіти неписьменних, боротьбу за поширення україномовного навчання на теренах України.

Варто на основі конкретного матеріалу показати вплив «Просвіти» на динаміку національної свідомості окремих верств українського населення. Заслужує на більшу увагу діяльність місцевих «Просвіт», які працювали у неоднорідних соціокультурних і політичних умовах. Слід продовжити вивчення внеску конкретних діячів національно-визвольного руху в діяльність «Просвіт». Опрацювання зазначених питань дозволить повніше висвітлити роль товариства у культурно-духовних перетвореннях українського суспільства за доби Української революції.

Список використаних джерел

1. Боровик А. М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.). Чернігів: КП «Видавництво Чернігівські обереги», 2008. 368 с.
2. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 640 с.
3. Зубалій О. Д. Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917–1920 рр.). *Український історичний журнал*. 1998. № 3. С. 12–23.
4. Зуляк І. «Просвіта» і суспільно-політичний рух Західної України (1919–1939). *Науковий вісник Чернівецького національного університету*: збірник наукових статей. Чернівці, 2005. Вип. 272. С. 90–97.
5. Малюта О. В. «Просвіта» і українська державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.). К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 840 с.
6. Олійник В. В. Шкільні свята в практиці навчальних закладів у період визвольних змагань українського народу (1917–1920 рр.). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2007. Вип. 36. С. 197–199.
7. Чабан М. П. Діячі Січеславської «Просвіти» (1905–1921). Бібліографічний словник. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2010. 536 с.

References

1. Borovyk, A.M. (2008). *Ukrayinizatsiya zahal'noosvitnikh shkil za chasiv vyboryuvannya derzhavnosti (1917-1920 rr.) [Ukrainianization of comprehensive schools in the period of statehood*

obtaining (1917-1920)]. Chernihiv: KP Vydavnytstvo Chernihivs'ki oberehy [in Ukrainian].

2. Zaval'nyuk, O.M. (2011). Utvorennya i diyal'nist' derzhavnykh ukrayins'kykh universytetiv (1917-1921 rr.): monohrafiya [Establishing and activity of State Ukrainian universities (1917-1920): monograph]. Kam'yanets'-Podil's'kyu: Aksioma [in Ukrainian].

3. Zubaliy, O.D. (1998). Osvitniy rukh v Ukrayini u dobu natsional'no-derzhavnoho vidrozhennya (1917-1920 rr.) [Education activity in Ukraine in the period of national and state renaissance (1917-1920)]. Ukrayins'kyu istorychnyy zhurnal – Ukrainian historical journal, 3, 12–23 [in Ukrainian].

4. Zulyak, I. (2005). "Prosvita" i suspil'no-politychnyy rukh Zakhidnoyi Ukrayiny (1919-1939) ["Prosvita" and social and political movement of Western Ukraine (1919-1939)]. Naukovyy visnyk Chernivets'koho natsional'noho univerytetu: zbirnyk naukovykh statey – Scientific bulletin of Chernivtsi National University: Collection of scientific works, Vyp. 272, 90–97 [in Ukrainian].

5. Malyuta, O.V. (2008). "Prosvita" i ukrayins'ka derzhavnist' (druha polovyna XIX – persha polovyna XX st.) ["Prosvita" and Ukrainian statehood (the second part of the 19th century and the first part of the 20th century)]. K.: Vydavnychyy tsentr "Prosvita" [in Ukrainian].

6. Oliynyk, V.V. (2007). Shkil'ni svyata v praktytsi navchal'nykh zakladiv u period vyzvol'nykh zmahan' ukrayins'koho narodu (1917-1920 rr.) [School festivals in educational institutions' practice in the period of liberation competitions of the Ukrainian people (1917-1920)]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University, Vyp. 36, 197–199 [in Ukrainian].

7. Chaban, M.P. (2010). Diyachi Sicheslavs'koyi "Prosvity" (1905-1921). Bibliografichnyy slovnyk [Sicheslav "Prosvita" personalities (1905-1921). Bibliography]. Dnipropetrovs'k: IMA-pres [in Ukrainian].

ROMANKO Iryna, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional Pedagogics and Social and Human Sciences Flight Academy of National Aviation University.

THE ROLE OF "PROSVITA" SOCIETY IN THE EDUCATION UKRAINIANIZATION IN THE PERIOD OF STATEHOOD OBTAINING: HISTORICAL EXPERIENCE AND THE PRESENT TIME

Abstract. In the article the author shows the role of "Prosvita" society in the establishment and development of educational institutions in the period of the national and democratic revolution. The main forms of "Prosvita" activity were analyzed: the establishment of people's schools, the arrangement of courses for the illiterate; lecturing; circulation of books and magazines in the Ukrainian language, etc. Common and exclusive features of "Prosvita" participation in the development of the national directed system of primary, secondary and higher education were defined. The state of scientific design and source provision of the problem under research was studied. The attempt to present the review of present day publications concerning the theme was made.

Key words: enlightenment activity, "Prosvita" society, ukrainianization, national system of education, national and democratic revolution.

At present time the national system of education is at the stage of deep reformation, the aim of which is to change fundamentally the ways and directions of development of educational institutions, to create favourable conditions for constructive work, but the main thing is to raise the level of knowledge and education of the young people, to prepare them more thoroughly for adaptation in varying environment. To do it, we need not only the knowledge but the ability for self-education and retraining. The theoretical idea of the scientists and practical activity of specialists in education work actively to find optimal ways, methods, and principles of the education system reform.

The aim of the article is defined to study the "Prosvita" society contribution to Ukraine national system establishment taking into account the theme under study and the level of its scientific development.

The detailed source analyses and works of present time scientists gave an opportunity to come to the following conclusion: enlightenment activity is the process of community grouping and activity with the purpose of mass expansion of enlightenment values among Ukrainian people and awakening of national consciousness; national consciousness includes the people's understanding of their own dignity, national traditions, their inalienable right to be the subject of the history of their own development and the proprietor of the national wealth on the land of their ancestors; "Prosvita" society, as the Ukrainian nation creation participant, played the part of one of nation consolidation centres; awoke national consciousness of the Ukrainians, focused on the national idea in their activity. The national idea was raised to the ideology level. It allowed the society to become the subject of the Ukrainian national statehood creation of 1917-1921; in the period Ukrainian statehood creation "Prosvita" activity had constructive features. The infrastructure, designed by the organizations, became the component part of the state, which did not have their own national school at the beginning. In their turn, the authorities of the First UNR, the Ukrainian State, the WUNR, the Second UNR gave the respective support to the societies.

Detailed analyses of the enlightenment mission of Ukrainian "Prosvita" societies shows that it has not been studied at the same level in chronological and regional aspects. The historiography of Galicia "Prosvita" is more diverse. Other regions of Ukraine are described less. The study that was carried out does not close all the aspects of the problem. More detailed study of Ukrainian "Prosvita" societies' activity in extracurricular education and adult education, society contribution to the process of the education arrangement of the illiterate, struggle for expansion of Ukrainian-speaking education in Ukraine can be promising.

*Одержано редакцією: 26.01.2018 р.
Прийнято до публікації: 09.02.2018 р.*